

Danish University Colleges

ICDP i dagtilbud

Et litteraturstudie med fokus på effekten af arbejdet med ICDP-programmet i pædagogisk praksis i dagtilbud

Holm, Heidi Trude; Næsby, Torben

Publication date:
2020

Document Version
Artiklen som den fremstår med udgiverens layout. Også kaldet Forlagets PDF.

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Holm, H. T., & Næsby, T. (2020). *ICDP i dagtilbud: Et litteraturstudie med fokus på effekten af arbejdet med ICDP-programmet i pædagogisk praksis i dagtilbud.*

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Download policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

UCN act2learn 2020

Heidi Trude Holm & Torben Næsby

ICDP i dagtilbud

Et litteraturstudie med fokus på effekten af arbejdet med ICDP-programmet i pædagogisk praksis i dagtilbud.

INDHOLDSFORTEGNELSE

1.0 Sammenfatning	3
1.1 Litteraturstudiets fund	3
2.0 Indledning	6
3.0 Interaktioner af høj kvalitet skaber forandringer	9
4.0 ICDP	12
5.0 Projektets formål	14
6.0. Metode	14
6.1 Afgrænsning samt in- og eksklusionskriterier	15
6.2 Internationale og nordiske databasesøgninger	15
6.3 Screening	16
6.4 Formåls- og resultatcondensering af relevant litteratur	16
7.0.Resultater for ICDP i dagtilbud	16
8.0 Abstracts af de inkluderede studier	18
9.0 Referencer	25
10. Bilag	30
10.1 Om ICDP	30
10.2 Den nære relation er vigtig for børnenes mestring af dagligdagen	31
10.3 Den følelsesmæssige dialog – hvor barnet mærker, at det er værdsat	31
10.4 Den meningsskabende dialog – hvor børnenes oplevelser får mening	32
10.5 Den guidende og regulerende dialog – hvor barnet lærer strategier og selvkontrol	32
10.6 Børnenes perspektiv	33

1.0 Sammenfatning

Dette projekts primære formål er at kvalitetssikre UCN's arbejde med ICDP (International Child Development Programme). Indeværende rapport fokuseres som et litteraturstudie af eksisterende forskning omhandlende indsats-/virkningsmålinger af ICDP på dagtilbudsområdet (0-6 år).

Projektets formål er desuden at etablere en baseline for det videre arbejde med at forskningsvalidere ICDP-programmet. Det bygger på UCN's interesse i at kvalitetssikre og evidensbasere ICDP arbejdet. Dette arbejde konstitueres af flere elementer.

Centralt står UCN's efter-videreuddannelse i ICDP-programmets tre dialoger og otte samspilstemaer, samt programmets sensitiveringsdel, der danner fundamentet for programmets pædagogiske tilgang. Denne kompetenceudvikling evalueres løbende, internt i organisationen (og eksternt i 2009 ved Niras-Konsulenterne). Uddannelsens intention er at praktikerer transformerer praksis i retning af den anerkendende, relations- og ressourceorienterede tilgang, der er en forudsætning for, at interventioner gennem programmets samspilstemaer kan forankres og lykkes til gavn for børnenes trivsel, læring og udvikling.

1.1 Litteraturstudiets fund

Som det kan konstateres i dette litteraturstudie, findes der ikke nogen forskning i ICDP inden for dagtilbudsområdet, der har vurderet effekter af intervention med programmet for børnene eller validerer ICDP's samspilstemaer som observationsværktøj. Der er et beskedent antal studier af ICDP som forældreprogram eller som terapeutisk indsats for forældre, børn og unge i krise, men ingen, der omhandler ICDP i dagtilbud. Studierne viser, at der er sammenhænge mellem træning i udøvelse af gode samspil/ relationskompetence hos primære omsorgsgivere (forældre) og børnenes trivsel og udvikling.

Ser vi i den forbindelse bredere ud over dagtilbudsområdet og på sammenhænge mellem relationskompetence, uddannelse og effekter for børnene, er der forskning, der understreger vigtigheden og betydningen af gode samspil mellem personale og børn.

Danske erfaringer med implementering af ICDP-programmet blandt professionelle omsorgsgivere peger på, at medarbejdernes motivation, undervisningsforløbets indhold samt kollegial sparring fremmer implementeringen (Schjoldager, 2010; Miller, 2014).

Studier fra Norge viser, at ICDP har en positiv effekt på den generelle befolkning samt på specifikke målgrupper som fx asylansøgere og forældre med etnisk minoritetsbaggrund. Studierne viser, at omsorgsgivere og forældre oplever en positiv ændring af forældrestrategier og et øget engagement efter deltagelse i ICDP (fx Skar, von Tetzchner, Clucas & Sherr, 2015)

Forskning i effekter af indsatser for småbørnsforældre (kurser, træningsprogrammer mv.) med anvendelse af ICDP har vist, at der opnås bedre forældreevne, bl.a. gennem oplevelser af at kunne mestre forældreskabet og med mindre stress hos deltagerne (Skar et al, 2015). I en undersøgelse af langtidseffekter af et ICDP-program for forældre i Norge vises dog, at for at bevare og videreudvikle de positive effekter, der opnås i starten og inden for det første år, skal deltagerne understøttes gennem opfølgning og fortsat træning.

Der er en stærk sammenhæng mellem forældretræning og indsatser i børnenes dagtilbud, hvor professionelle dels arbejder med samme interventioner og metoder (ICDP) dels i høj grad understøtter forældreevnen. Bl.a. ved i samspil med forældre at demonstrere hvordan samspilstemaerne kan bruges og dermed guide til positive samspil. Kompetenceudvikling for professionelle, der suppleres med kurser for forældre, har dokumenterede positive og langtidsholdbare effekter for børnene, bl.a. bedre skolegang, lavere kriminalitetsrate og mindre behov for sociale ydelser (Reynolds, Temple, Robertson & Mann, 2001; Skar et al, 2015).

De kompetenceudviklingsforløb, der gennemføres af UCN act2learn, baserer sig på mange års erfaring – både hos underviserne på kurserne og med måden hvorpå forløbenes didaktik tilrettelægges. De er blevet evalueret af NIRAS i forbindelse med projektet ”Udsatte børn og sprogvurdering i dagtilbud” for Socialstyrelsen (2009), hvor konklusionen er, at der hos deltagerne er meget stor tilfredshed og der er opnået stor faglig udvikling i overensstemmelse med Servicestyrelsens forventninger. Tilsvarende er gennemført evaluering af interventioner og kompetenceudvikling i en række kommuner, fx Randers (GR Psykologerne, 2010) og sammenligning med andre programmer (Ulfsdotter et al, 2014).

I en undersøgelse af implementering inden for sundhedssektoren i Norge blev der rapporteret usikkerhed om, hvordan man håndterer den opnåede viden i forhold til ressourcer og svage ændringsstrategier og muligheder for opfølgende støtte i det fortsatte arbejde med ICDP (Westerlund et al, 2016). I flere norske studier påpeges det netop som en svækkelse af implementeringen, når der ikke efter et uddannelsesforløb er fortsat opfølgning og understøttelse af kursisternes/ forældrenes praksis (fx Skar et al, 2015).

Sammenfattende kan vi konkludere:

Litteraturen indenfor ICDP med særligt fokus på effekt og virkning inden for 0-6 års området handler om forældreprogrammer og evaluering af sådanne og af ICDP-kurser.

Der mangler viden, forskning og litteratur om validitet af programmet og effekter af implementering af ICDP i dagtilbud.

Med baggrund i den eksisterende viden om effekten af ICDP- programmet finder vi positive resultater for indsatser rettet mod forældre.

På baggrund af dette studie anbefales at der igangsættes et forskningsprojekt som vil kunne medvirke til at påvise virkning/effekter af ICDP på dagtilbudsområdet. Det vil fx kunne validere ICDP at blive testet med Item-Response-Teori og at gennemføre observationer parallelt med et anerkendt værktøj og undersøge observationsdata gennem en statistisk sammenligning af scores for de to værktøjer.

Sammenligning med et andet anerkendt værktøj, vil skulle omfatte en videreudvikling af ICDP hvor vi udfolder de 8 (11) temaer i mere præcise observationspunkter, inklusive at udsagnene/de nye observationspunkter testes for mening, sammenhæng indbyrdes og med de 11 temaer og rangorden af udsagn (let -svær). Udviklingen af disse udsagn skal tage afsæt i eksisterende empiri og teori om ICDP.

2.0 Indledning

På Professionshøjskolen UCN har man i efter- og videreuddannelsen- UCN act2learn - siden 2010 arbejdet med at uddanne fagprofessionelle i etablering af stærke relationer, øget omsorg og sensitivitet med henblik på at skabe bedre trivsel, udvikling og læring til en given målgruppe. Det primære afsæt for disse uddannelsesforløb er ICDP: International Child Development Programme.

ICDP er ifølge Socialstyrelsen (2019) implementeret i mange danske kommuner. Der findes ingen samlet oversigt over, hvor og til hvilken målgruppe ICDP anvendes, ligesom der ikke eksisterer longitudinale studier af om ICDP fortsat anvendes – og hvordan det anvendes i kommuner og institutioner.

ICDP anvendes i andre nordiske lande, som Sverige, Norge og Finland, samt en række andre lande, som fx Indien, Sydafrika og Argentina (ICDP.no, 2017). I Danmark udbydes de certificerede ICDP-uddannelser af tre danske uddannelsesinstitutioner under sammenslutningen "ICDP Danmark". I de nordiske lande samarbejdes der i "ICDP Nordic" om ICDP som filosofisk og pædagogisk grundlag for omsorgsarbejde.

Gennem årene har særligt dagtilbudsområdet her i Danmark – dagpleje, vuggestue og børnehavetaget godt imod ICDP. Hos UCN har man gennem flere år evalueret på udvalgte uddannelsesforløb i ICDP. De eksisterende evalueringsrapporter på ICDP-programmet, har i overvejende grad fokuseret på, hvordan personalet selv oplever og vurderer udviklingen af egne relationskompetencer i praksis ifm. deltagelse i ICDP-uddannelsen – og på hvilken værdi de selv oplever, at deltagelse i ICDP-uddannelse bidrager med i den pædagogiske praksis.

Med afsæt i en fænomenologisk forskningstradition har pædagogernes/informanternes livsverden og deres oplevelsesperspektiver skabt grundlag for, at vi med afsæt i de nuværende evalueringsrapporter får øje på en vis generaliserbarhed i oplevelsen af at ICDP skaber positive forandringer for både børn og personale. Udvalgte evalueringsrapporter beskrives som de to sidst inkluderede referencer.

Evidensbegrebet har gennem mange år bredt sig til uddannelsesområdet for både børn og voksne og til hele velfærdsområdet – herunder pædagogikken (Grimen, 2009; Hansen & Rieper, 2009). En udbredt forståelse af begrebet er at forstå evidens som "den for tiden bedste viden" og evidensbaseret praksis som "omhyggelig, udtrykelig og kritisk brug af den aktuelt bedste viden" (Henriksen, 2019).

Politiske, uddannelsesmæssige og forskningsmæssige ønsker om at undersøge samt dokumentere effekt og virkning af fx kompetenceudviklingsindsatser imødegås inden for pædagogikken og humanvidenskaberne - som i deres udgangspunkt står i kontrast til det naturvidenskabelige og positi-

vistiske/objektivistiske målingsparadigme – med et øget fokus på dokumentation af *virkning*. Virkning i form af observerbare tegn på, at pædagogik og uddannelse inden for det pædagogiske og psykologiske område formår at bidrage med kvalitative, synlige tegn på forandring og udvikling, på ændring af adfærd og kommunikation, på øget trivsel for målgruppen osv. Samtidig er der politisk, fx hos virksomhedsejerne (kommunerne), et udbredt ønske om at kunne dokumentere og skaffe sig viden om, hvorvidt de forskellige indsatser har effekt i praksis/ for målgruppen. Om udbyttet står mål med indsatsen og de omkostninger, der er forbundet hermed. Kommunerne interesserer sig i stigende grad for kvantitative data, der ofte mere generelt kan sige noget om, fx virkningen af en given indsats, end kvalitative data, der er dybdegående, men som ikke kan generaliseres til fx alle institutioner i et dagtilbudsområde.

Sammen med evidensparadigmet har også de såkaldte systematiske reviews (forskningsoversigter) og forskningskortlægninger (ofte empiriske undersøgelser af en given praksis) og implementering af metoder med dokumenteret effekt fået en stadig større betydning for pædagogisk praksis. Det gælder især i forhold til specifikke indsatsområder som læreplaner, udsatte borgere, tidlig indsats, inklusion mv., men også mere generelt i den måde de påvirker det politiske fokus inden for uddannelses- og dagtilbudsområdet. I flere kommuner har det ført til, at det politisk er besluttet at bestemte metoder, der er en form for evidens for, skal anvendes i praksis. I nogle kommuner anvender alle dagtilbud og skoler LP-modellen (Læring og pædagogisk analyse), nogle anvender ICDP andre bruger DUÅ (De Utrolige År) m.fl, og i de fleste kommuner anvendes ICS (Integrated Child System) i børne- og familiesagsbehandlingen (Næsby, 2015).

Styrket evalueringskultur og faglig ledelse samt kompetenceudvikling af medarbejdere er de tre områder, som flest kommuner vurderer, er de vigtigste i deres fremadrettede arbejde. Derudover vurderer ca. en tredjedel af kommunerne, at tilsyn og opfølgning samt kompetenceudvikling af medarbejdere og ledere er de vigtigste greb i arbejdet med kvalitet i dagtilbuddene (KL 2020).

Fastsættelse af mål og målbare indikatorer kan ifølge KL være et redskab til at fastsætte en strategisk retning på dagtilbudsområdet samt systematisk løbende opfølgning på, om de igangsatte indsatser har den ønskede effekt (KL Nyhedsbrev, januar 2020). KL's undersøgelse viser desuden, at 60 pct. af kommunerne har udarbejdet målbare mål for hvilken kvalitet de ønsker på dagtilbudsområdet, som de følger op på. Blandt kommunerne kan der naturligvis være forskellige tilgange til arbejdet med målbare indikatorer afhængig af deres strukturelle – og socioøkonomiske forhold, men resultaterne tegner et billede af, at kommunerne arbejder systematisk og målrettet for at styrke kvaliteten på området.

Tendenserne og udviklingen (på det nationale børne-/familie-/og ungeområde) peger i retning af at aktørerne i fortsat stigende grad orienterer sig efter forskningsinformerede og forskningsvaliderende metoder ift. hvordan praksis kan og bør udformes., så man når de ønskede mål. Sådanne

strategier bygger dermed på forskning, der viser, at bestemte tilgange har vist sig at være mere effektive end andre og derfor efter al sandsynlighed vil kunne være det i egen aktuel kontekst.

Evidensen for anvendelse af ICDP efterspørges i stigende grad i kommunerne og af socialstyrelsen. Evidensbaseret vil kunne fastholde og udvide det nuværende høje niveau i kvalitet og omfang og på sigt medvirke til højere anerkendelse; større udbredelse; flere rekvirerede kurser; fastholdelse af kompetencer internt i UCN.

Set i lyset af ovenstående bevægelser og tendenser, mangler vi hos UCN fortsat viden om og dokumentation for om de effekter af ICDP-programmet, der kan påvises inden for andre områder, også kan findes på dagtilbudsområdet. Potentialitet ved at indsamle mere forskningsvalideret viden om virkningen af ICDP er stort, idet der gennem efterhånden mange års arbejde med ICDP gennem kursus- og konsulentvirksomhed er opnået en solid konsolidering både internt i UCN såvel som eksternt i aftagernes bevidsthed.

3.0 Interaktioner af høj kvalitet skaber forandringer

I Danmark ses en fortsat og stigende interesse for at højne kvaliteten i de danske dagtilbud. Al international forskning i dagtilbud af høj kvalitet påviser at børn som har haft adgang til læringsmiljøer med relationskompetente, sensitive, empatiske og omsorgsfulde voksne gives de bedste betingelser for at trives, udvikles og lære, og at disse samtidig klarer sig bedre i skolen, i ungdomslivet og ind i voksenalderen (fx Sylva et al 2004, Christoffersen, Højen-Sørensen & Laugesen 2014, Slot et al 2017).

Alle børn profiterer af høj kvalitet. Forskning inden for området har desuden bidraget med viden om, at særligt børn i udsatte positioner har et stort behov for tæt voksenkontakt for at kunne udvikle deres emotionelle, sociale og kognitive kompetencer udvikles (Taggart et al, 2015). Tiltag på et tidligt tidspunkt i disse børns liv understøtter potentielt en livslang positiv udvikling (Taggart, 2019; Heckman, 2006). Kvalitet i relationer til nære omsorgsgivere er central for børns læring og udvikling i dagtilbud. Børn udvikler sig i kraft af menneskeligt understøttede processer, interaktioner og samspil, hvor børn udfordres og vejledes af pædagogerne (Bronfenbrenner & Morris, 2006; Hundeide, 2004; 2014).

Udviklingen af socioemotionelle kompetencer gør børnene i stand til at indgå som aktive deltagere i sociale sammenhænge. Tidligt i livet begynder børn fx at udvikle evnen til at skelne mellem sig selv og andre. De begynder også at kunne tale om og forstå egne og andres følelser samt at regulere og tilpasse deres handlinger til omgivelserne (Bleses et al, 2017). Disse kompetencer, der udvikles gennem trygge og positive samspil, er fundament for både sproglig og kognitiv udvikling, såvel som for børnenes trivsel og velbefindende.

Som forskning viser (bl.a. Bendix-Olsen, 2017) kræver det refleksivitet og udforskende forståelser hos det pædagogiske personale, for at børn i praksis bliver mødt og forstået som subjekter. Ellers mister de pædagogiske samspil deres fundamentale intersubjektive kvaliteter, og børns personlige udspil kan blive overset, misforstået eller underkendt (Næsby 2002).

I en forskningskortlægning fra 2012 viser Bjørnstad og Samuelsson at interaktionen mellem det pædagogiske personale og børnene er den vigtigste faktor for børnenes positive udvikling (EVA, 2015; Bjørnstad & Samuelsson, 2012). Rapporten fremhæver indfølelse, opmærksomhed og lydhørhed hos det pædagogiske personale som centrale.

I et OECD metareview (2018) er der fundet konsistente positive sammenhænge mellem personalets efter/ uddannelse, træning (eller faglig udvikling) og personale-barn-interaktioner, især når uddannelsen omfattede pædagogisk indhold. Antallet af tilgængelige studier for børn i alderen nul til 3 år var mere begrænset, men resultatmønstret er stort set konsistent (OECD 2018, s. 67).

For uddannelsesniveauer er der positiv sammenhæng mellem personale-barn-interaktioner og børnenes udbytte, især for sprog og literacy og negativ sammenhæng mellem kvaliteten af interaktion og

børns adfærdsmæssige / sociale færdigheder. Der kan konstateres geografiske forskelle (von Suchodoletz et al., 2017). Forskellige kulturelle traditioner, værdier og overbevisninger omkring børns udvikling og læring kan have indflydelse på personalets måde at opfatte og fortolke børns adfærd i institutionerne, som igen påvirker, hvordan de reagerer på og engagerer sig med børn (OECD 2018, s. 68). Derudover påvirker børns adfærd og sociale færdigheder samspillet mellem personale og børn. Interaktion mellem personale og børn er i OECD reviewet forstået som dyadisk i sin nature; med andre ord er personale-barn-interaktioner formet af gensidigheden i processerne.

I den danske del af OECD's undersøgelse fremstår tydeligt at personalets uddannelse (bachelor niveau) er stærkt koblet til kvaliteten af interaktionerne i børnehaver (Slot et al 2017, OECD 2018, s. 74). I nogle europæiske studier og en tværnational undersøgelse ses at personale med højere kvalifikationer, dvs. bachelorgrader, var forbundet med at børnene opnår højere sprogniveauer (fx Bauchmüller, Grøtz og Rasmussen 2014) og læsefærdighed (Sylva et al 2004) end personale med lavere kvalifikationer, dvs. lavere end en bachelorgrad (ibid). Sammenhængene er dog ikke konsistente for de 3-6 åriges institutioner på tværs af det samlede review (OECD 2018, s. 76) men meget stærkere for de 1-3 årige børns institutioner.

Virkningerne af in-service (on-job) -træning på proceskvalitet ser ud til at være begrænset til nogle underdomæner og fundene noget uensartede. Fx scorer personale, der deltager i efteruddannelse, højere på sprog og literacys pecific kvalitet (målt ved ELLCO), hvorimod forbindelserne til den samlede kvalitet (som målt ved ERS) eller personale-barn-interaktioner (som målt ved CLASS) er blandet (Egert 2015).

En nyere metaanalyse bekræfter dette mønster. Undersøgelsen viste, at in-service-træning havde større effekter på, hvordan læringsmiljøet blev designet af personalet til at fremme sprog og literacy end på generel proceskvalitet, selvom virkningerne var konsekvent positiv (Markussen-Brown et al 2017). Effekter af efteruddannelse afhænger dog også meget af indholdet i uddannelsen og hvorvidt den kobles med mentoring, feedback og andre former for understøttelse eller var tæt koblet til praksisudvikling/ udviklingsprojekter af forskellig art, der involverer personalet (OECD 2018, s. 80).

Et engelsk studie (EPPE, Sylva et al 2004) viser at den pædagogiske tilgang til børn og organisering af læringsmiljøet (socialpædagogisk/omsorgs orienteret eller mere pædagogisk læringsorienteret) synes at moderere forholdet mellem personalekvalifikationer og proceskvalitet (som målt med ECERS-R og ECERS-E). Personale, der arbejder i pædagogisk læringsorienterede institutioner, leverede højere kvalitet sammenlignet med deres kolleger, der arbejder i omsorgsorienterede institutioner. Forskellen var større for mindre kvalificeret personale. Derudover er der en tendens til at arbejdsvilkår, såsom højere løn og bedre mulighed for faglig udvikling, bedre uddannet ledere, var bedre i de institutioner, der kombinerer de to tilgange. Således ser det ud til at bedre arbejdsforhold i de dagtilbud, der kombinerer læring og omsorg kan have kompenseret for de lavere personalekvalifikationer

(OECD 2018, s. 80). Der vises også evidens for, at bedre arbejdsforhold samlet set, men især bedre mulighed for efteruddannelse, har positiv sammenhæng med børnenes udbytte, fx for sprog og literacy (Markussen-Brown et al 2017).

EU's CARE projekt (Moser et al 2017) viser at kontinuerlig faglig udvikling, der inkluderer regelmæssige teammøder for at reflektere over praksis og for at udvikle, evaluere og forbedre proceskvalitet og implementering af indhold (fx læreplan) betragtes som den mest lovende tilgang til kvalitetssikring og kvalitetsforbedring af dagtilbud (Moser et al 2017). En kvantitativ metaanalyse af europæiske professionaliseringsprogrammer understreger endvidere betydningen af teambaseret refleksion og læring. Kontinuerlig professionalisering i teams, kollegialt samarbejde, sammenhængende teams og inkluderende praksis var relateret til højere observeret proceskvalitet i projektets casestudier (Moser et al 2017, s. 26).

4.0 ICDP

Set i lyset af den nye dagtilbudslov samt den styrkede pædagogiske læreplan, som begge bygger på intentionen om at højne kvaliteten i landets dagtilbud, ses et øget behov for at undersøge ICDP-programmets virkning i arbejdet med at uddanne personalet i dagtilbud ift. at sikre alle børn de bedste forudsætninger for at udvikles, trives og lære.

ICDP-programmet er et universelt program i den forstand, at der fokuseres på samt undervises i kontakt, samspil, sensitivitet og mentalisering uanset hvilken målgruppe der faciliteres undervisning til. I ovenstående afsnit blev disse relationelt rettede kompetencer fremhævet som afgørende faktorer og kendetegn for personale i dagtilbud af høj kvalitet. Alle ICDP-uddannelser veksler mellem forskningsinformerede, og faglige oplæg, deltageraktivitet og øvebaner i undervisningsrummet samt efterfølgende øvelse og afprøvning tilbage i deltagerens egen anvendelseskontekst. I relation til ovenstående afsnit så er den teambaserede læringstilgang helt central for ICDP-didaktikken.

Børns basale behov for omsorg, gode relationer og deltagelse i stimulerende og udviklende fællesskaber er et grundlæggende pædagogisk og psykologisk afsæt i ICDP-programmet. Dagtilbuddet og personalet skal, set i dette perspektiv, have kompetencerne til at møde børn på disse basale fysiologiske og psykologiske behov for at sikre betingelserne for en sund udvikling.

ICDP-programmet blev udviklet af de to norske psykologiprofessorer Karsten Hundeide og Henning Rye. Oprindeligt blev programmet udviklet til internationalt nødhjælpsarbejde samt forældrevejledning i sårbare familier. I dag anvendes programmet til psykosocialt omsorgs- og relationsarbejde med alle målgrupper helt fra vuggestue til ældrepleje og specialpædagogisk praksis.

I ICDP-programmet har man, med afsæt i ønsket om udvikling af øget sensitivitet og mentalisering hos den professionelle, formuleret bud på, hvordan reflekteret omsorgsarbejde kan se ud. Dette har form som sensitiveringsprincipper og samspilstemaer. I arbejdet med ICDP understreges vigtigheden af sikker tilknytning og tillidsfulde relationer på den ene side og selvstændig udforskning, leg og læring på den anden side. Det sker under ansvar og ledelse af professionelle pædagoger, der netop også sikrer balancen mellem børnenes egne initiativer, fælles initiativer og initiativer, der er initieret af pædagogerne. Det er altid pædagogernes ansvar, at disse betingelser for sund udvikling er til stede i dagtilbuddet.

Det teoretiske og empiriske grundlag for ICDP beskriver og begrunder de samspilstemaer, interventioner kan observeres ud fra (Hundeide, 2004; Bach, 2010; Hundeide, 2014). Litteraturen definerer og beskriver også de tre dialogformer: Den følelsesmæssige, den meningsskabende og den guidende/vejledende dialog (bl.a. Hundeide, 2004; 2014, Vygotsky, 1978).

I praksis vil det at være sensitiv over for barnets initiativ og aktiviteter, sige at vi tager os tid til at dele erfaring, formidle mening og udvide de temaer, barnet bringer op. Når vi på denne

måde deltager i barnets aktiviteter, vejleder og hjælper det til at føre dets projekter ud i livet samt beskriver og forklarer det, barnet oplever, så formidler og beriger vi dets erfaring
(Hundeide, 2004:79).

Det er ifølge ICDP-litteraturen høj kvalitet i pædagogisk praksis, når:

- Pædagogerne ser og forstår børnenes ansigtsudtryk, mimik og gestik, etablerer intersubjektivitet og giver følelsesmæssig støtte og feedback i forståelse for, hvad barnet giver udtryk for.
- Pædagogerne ser børnenes ytringer som meningsfulde og som udtryk for barnets forsøg på at forstå og kommunikere med sin omverden for derigennem at forstå sig selv.
- Pædagogerne hjælper børnene med at samle deres opmærksomhed, så der skabes en fælles oplevelse af ting og begivenheder i omgivelserne.
- Pædagogerne giver mening til børnenes ytringer og oplevelser, udvider og beriger dialogen og oplevelserne.
- Pædagogerne guider børnene til problemløsning og tilegnelse af nye strategier og kompetencer.

5.0 Projektets formål

Formålet med indeværende studie af forskning i ICDP på dagtilbudsområdet er at validere virkningen af ICDP-programmet for at imødekomme den stigende efterspørgsel på evidensbaseret kompetenceudvikling inden for det pædagogiske felt.

Målet med dette studie er at:

- skabe et overblik over litteraturen indenfor ICDP med særligt fokus på effekt og virkning inden for 0-6 års området
- identificere eventuelle videns" huller" og problemstillinger i litteraturen om ICDP
- konkludere på den eksisterende viden om effekten af ICDP- programmet.
- give anbefalinger til fremtidige forskningsprojekter som vil kunne medvirke til at påvise virknings-effekten af ICDP på dagtilbudsområdet.

6.0. Metode

I dette afsnit beskrives det metodiske grundlag som dette litteraturstudie bygger på. Det metodiske afsæt for dette studie har været en systematisk søgning efter effektstudier ved hjælp af nedenstående søgestrategi. De fundne resultater er blevet vurderet efter opstillede in- og eksklusionskriterier hvorefter de studier, der lever op til inklusionskriterierne om effekt, udfoldes.

Der bygges videre på et litteraturstudie fra 2016¹ som på daværende tidspunkt indgik som en del af et pilotforskningsprojekt omkring udviklingen af et observationsværktøj. En søgning for perioden 2016-19 opdaterer og samler den eksisterende forskning om effekten af ICDP på dagtilbudsområdet 0-6 år.

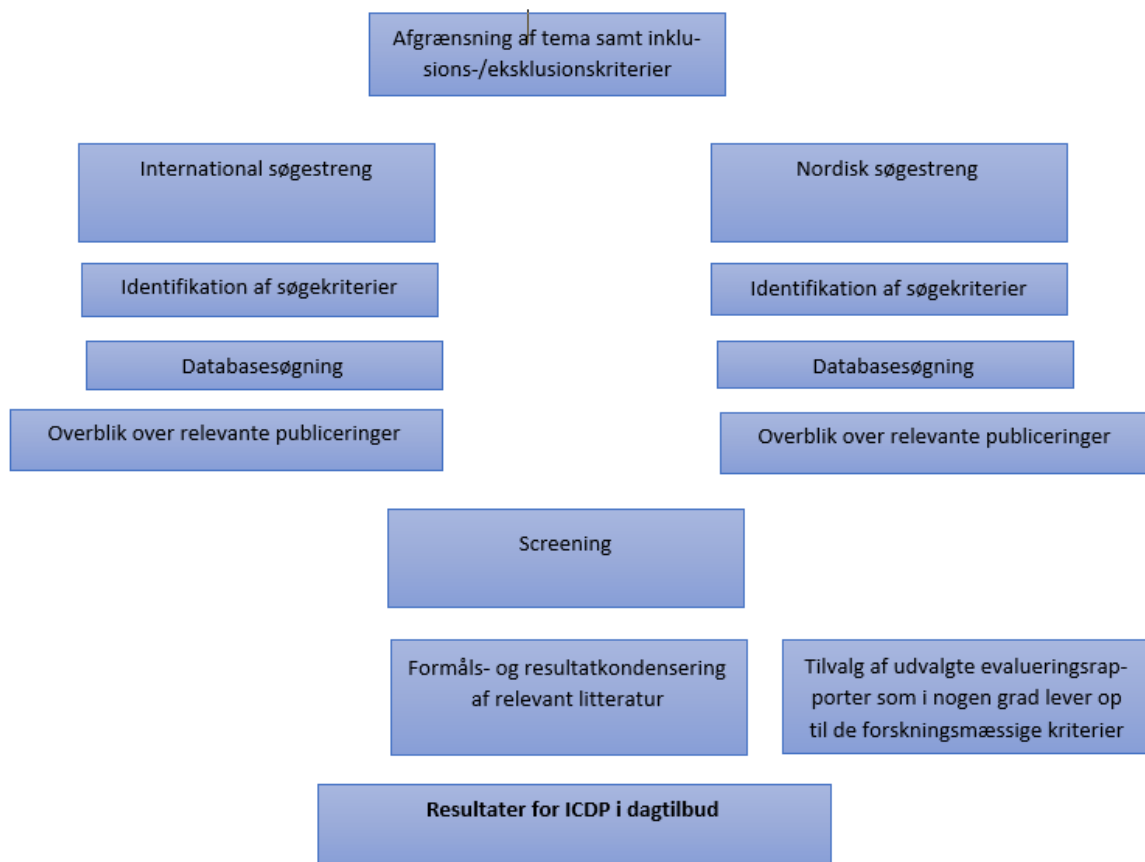
Den oprindelige bibliotekssøgning fra 2016 blev udvidet med søgestrengen "nursery", "førskola" og "vuggestue" - tilkoblet den eksisterende søgning på "børnehave", "barnehaga" og "kindergarten".

Søgestrategien bygger på databasesøgninger i nordisk og international (engelsksproget) litteratur. Formålet med søgningen var at identificere relevant forskning om effekt og virkning af kompetenceudvikling med afsæt i ICDP-programmet på 0-6 års området.

Processen er forløbet i to parallelle spor:

---

¹ I forbindelse med UCN's forsknings- og udviklingsprojekt "Evaluering af ICDP i dagtilbud i Aalborg kommune: Et forskningsprojekt om udvikling af et værktøj" (Næsby, Rasmussen & Holm, 2016) blev der udarbejdet et litteraturstudie på baggrund af en søgning på ICDP og preschool for perioden 2010-16.

6.1 Afgrænsning samt in- og eksklusionskriterier

Inklusionskriterierne indsnævres i databasesøgningen til: "ICDP", "International Child Development Programme" og "dagtilbud", "børnehave", "vuggestue", "day-care", "preschool", "kindergarten" og "nursery" fra 2009-2019 med engelsk og nordisk som sprog.

Søgestreng: icdp and (virkning* or effekt* or undersøgelse* or evaluering* or måling* or vurdering* or effect* or assessment*)

Eksklusion: Forældreprogrammer, ICDP-uddannelse i sundhedssektoren, resultater på andre sprog end dansk, svensk, norsk og engelsk.

6.2 Internationale og nordiske databasesøgninger

Databasesøgninger på nordisk og international litteratur er foretaget i bibliotekets EBSCO-databaser.

6.3 Screening

I screening af de frembragte resultater søges efter studier, der viser effekter af ICDP-interventioner i dagtilbud. Med reference til rapportens indledning, søges i screening efter forskningsviden hvor evidensen for ICDPs virkning træder frem – i modsætning til litteratur som udelukkende fokuserer på informantens *egne oplevelser* af virkning og effekt.

Studierne skal (helst) fremvise valide målemetoder, uafhængigt af eventuelle interventioner, der kan fremvise at programmet møder kriterierne for udbytte efter børnene er stoppet i dagtilbudet. Screening fokuserer herved på

6.4 Formåls- og resultatcondensering af relevant litteratur

Med afsæt i screening af litteraturen er der foretaget en kondensering af de resultater som falder inden for rammen af de valgte søgekriterier.

På baggrund af de fremkomne resultater er der desuden udvalgt evalueringer fra dagtilbud som i nogen grad lever op til de ønskede søgekriterier.

7.0. Resultater for ICDP i dagtilbud

En indledende test- og søgning i 4 EBSCO-baser viste meget få resultater. ICDP er også en forkortelse inden for andre fagområder. Langt hovedparten af alle referencer henviser til forældreprogrammer, uddannelsesforløb og indsatser, i et børne-rettighedsperspektiv, i områder og lande internationalt, hvor der efter fx efter kriser, krige og naturkatastrofer er brug for en indsats over for især mødre og børn (via Unicef, WHO m.fl.).

Disse indsatser er ikke som sådan evalueret, men effekterne, som angiveligt har været meget synlige, rapporteret til opdragsgiver (UNICEF). ICDP-tilgangen er også anvendt i helbredsmæssige og terapeutiske sammenhænge. Alle disse referencer (hvilket er langt hovedparten) er ikke relevante i nærværende sammenhæng og ekskluderes derfor.

I et systematisk review af tidlig barndoms interventioner/ programmer (Effective Early Childhood Education Programs, age 3-5) er der for perioden 1960 – 2010 ingen fund om ICDP (Chambers, Cheung, Slavin, Smith & Laurenzano, 2010). Reviewets inklusionskriterier er: randomiserede (tilfældigt) eller matchede kontrolgrupper, evidens for sammenlignelige studier og studier af en varighed af mindst 12 uger. Studierne har endvidere valide målemetoder, uafhængigt af eventuelle interventioner, der kan fremvise at programmerne møder kriterierne for udbytte efter børnene er stoppet i dagtilbuddet.

Programmerne (n=27) er evidensvægtet høj (n=6), medium (n=5), moderat (n=3), begrænset (n=4), utilstrækkelig evidens (n=9) (Chambers et al, 2010).

Eftersom der ikke er fundet studier af effekten af ICDP, hvor der kan konstateres en middel effektstørrelse på mindst + 0.20, eller der ikke er tilstrækkelig stort sample eller antal studier i det hele taget, indsnævres søgningen til år 2010 og frem til 2019.

"ICDP" er i første søgning koblet med "International Child Development Programme". Det er ikke muligt at frase-søge i EBSCO og derfor kan der ikke udelukkende søges på "International Child Development Programme". Der inkluderes 3 referencer.

Der er foretaget søgning i følgende tidsskrifter – dog uden resultater: "Nordisk Barnehageforskning"; "Nordic Studies in Education"; "Scandinavian Journal of Educational Research"; "Early Childhood Education Journal" og "Paideia".

I anden søgning er der først koblet til "day care" hvilket giver 241 resultater. En nærmere præcisering til "preschool" i den endelige frasesøgning i Google Scholar på "International Child Development Programme" og "Preschool" giver 61 resultater, hvoraf 7 referencer er inkluderet. Endelig er ovenstående, Chambers et al, 2010, medtaget som reference og abstract.

Søgestreng 1: [Icdp AND International child development programme]

Søgestreng 2: [International child development programme AND preschool]

Inklusionskriterierne indsnævres således til ICDP og børnehave/ preschool fra 2010 og frem og med nordisk og engelsk som sprog. Af samtlige hits er i alt 12 studier/ evalueringsrapporter inkluderet.

Der er fem studier der omhandler forældreprogrammer (heraf tre studier, der omhandler samme projekt i Norge), to, der omhandler udsatte børn, to, der omhandler ICDP uddannelse og ét studie, der undersøger evidens af tidlig barndoms interventioner/programmer. Ud af en række evalueringsrapporter af ICDP som efteruddannelse er 2 inkluderet.

8.0 Abstracts af de inkluderede studier

1)

Skar, Ane-Marthe Solheim, von Tetzchner, Stephen, Clucas, Claudine & Sherr, Lorraine (2015) The long-term effectiveness of the International Child Development Programme (ICDP) implemented as a community-wide parenting programme. European Journal of Developmental Psychology, Vol 12(1), Jan 2015. pp. 54-68. United Kingdom: Taylor & Francis.

Undersøgelse af den kortsigtede effekt af det internationale børneudviklingsprogram (ICDP) for forældre i den generelle befolkning. Formålet med projektet, der refereres i denne artikel, var at undersøge ICDP-programmets indvirkning på kort og længere sigt på forældre. Til dette formål udfyldte en ikke-klinisk plejegruppe, der deltog i ICDP-programmet (N = 79), og en ikke-deltagende sammenligningsgruppe (N = 62) spørgeskemaer om forældre, psykosocial funktion og børns vanskeligheder før, efter afslutningen og 6-12 måneder efter ICDP-programmet. Analyserne sammenligner ændringer i score over tid. Resultaterne afslørede, at ICDP-gruppen udviste signifikant forbedrede score for forældremål, mindre ensomhed og tendenser mod forbedret selveffektivitet sammenlignet med sammenligningsgruppen 6–12 måneder efter programmets afslutning. ICDP-gruppen rapporterede også, at deres børn tilbragte markant mindre tid på tv- og computerspil og viste en tendens mod en oplevelse af reduktion i forældrenes vanskeligheder med deres børn (færre konflikter). De vigtigste positive effekter, der blev opretholdt over tid, men på et noget lavere niveau, understøtter implementering af ICDP i hele samfundet som et generelt forældreprogram. Det konkluderes, at en mere intensiv træning med opfølgende sessioner bør overvejes for at opretholde og øge de kortsigtede effekter.

2)

Clucas, Claudine, Skar, Ane-Marthe Solheim, Sherr, Lorraine, Tetzchner, Stephen von (2014) Mothers and fathers attending the international child development programme in Norway. The Family Journal, Vol 22(4), Oct 2014. pp. 409-418. US: Sage Publications.

Fædre er underrepræsenterede i forældreuddannelsesstudier. Denne undersøgelse undersøger, om mødre og fædre drager lige meget fordel ved at deltage i Det Internationale Børneudviklingsprogram (ICDP), der er implementeret som et samfundsdækkende program i Norge i deres forældreevne, opfattelse af børns vanskeligheder og deres psykosociale sundhed. I spørgeskemaundersøgelsen blev der brugt et pre-post-design, hvor man sammenlignede 105 mødre og 36 fædre, der deltog i et almindeligt ICDP-kursus. Resultaterne viste, at mødre og fædre adskilte sig på forældremæssig adfærd forud for kurset, men viste lignende ændringer, herunder hvad angår følelsesmæssige og regulerende aspekter af forældreskab og autonomi-understøttende opførsel. Dog var det kun mødrene, der oplevede et fald i deres barns vanskeligheder efter kurset, mens fædre viste en større stigning i adfærd, der antages at understøtte barnets meningsdannelse og i selveffektivitet og et større fald i angst efter kurset. ICDP-kurser ser ud til at være et nyttigt redskab til at støtte både mødre og fædre i deres forælderrolle

3)

Solheim Skar, Ane-Marthe; Sherr, Lorraine; Clucas, Claudine & von Tetzchner, Stephen (2014) Evaluation of Follow-Up Effects of the International Child Development Programme on Caregivers in Mozambique. *Infants & Young Children: An Interdisciplinary Journal of Early Childhood Intervention*. Apr-Jun2014, Vol. 27 Issue 2, p120135. 16p. DOI:10.1097/IYC.000000000000006.

Forældreprogrammer er blevet brugt med god effekt i mange kontekster, men alligevel introduceres og evalueres få systematisk i udviklingslande. Denne undersøgelse undersøger den relative langsigtede virkning af deltagelse i det internationale børneudviklingsprogram (ICDP) i en gruppe af plejere/omsorgspersoner i Mozambique. Et kvasi-eksperimentelt design blev brugt til at sammenligne plejepersonale, der havde gennemført et ICDP-kursus (n = 75) med en sociogeografisk matchet sammenligningsgruppe (n = 62), som ikke havde fulgt noget forældremyndighedsprogram. Begge grupper udfyldte et spørgeskema om forældremyndighed, holdninger til barnet og barnets opførsel, forældreevne, livskvalitet og mental sundhed. ICDP-gruppen rapporterede om bedre forældreevner, færre adfærdsproblemer hos deres børn og bedre børnetilpasning end sammenligningsgruppen samt et skift i fysisk straf væk fra at slå. ICDP-gruppen havde højere score for selveffektivitet, bedre helbred og livskvalitet og lavere score på mentale sundhedsmæssige vanskeligheder. Opfølgingsforskellene mellem plejepersonale, der havde og ikke havde deltaget i ICDP-kurset, indikerer, at kursusdeltagelse kan resultere i observerbare fordele ved scoringer af forældre og mental sundhed. Dataene er tværsnit, og plejepersonerne blev kun interviewet efter intervention, og der er derfor behov for mere forskning (Forfatterens abstrakt)

4)

L. Sherr, Ane-Marthe Solheim Skar, Claudine Clucas, Stephen von Tetzchner², & Karsten Hundeide (2014) Evaluation of the International Child Development Programme (ICDP) as a community-wide parenting programme. *EUROPEAN JOURNAL OF DEVELOPMENTAL PSYCHOLOGY*, 2014. Vol. 11, No. 1, 1–17, <http://dx.doi.org/10.1080/17405629.2013.793597>

Der refereres til samme undersøgelse som titel 1. Mange forældreprogrammer mangler korrekt evaluering, især af samfundsmæssig implementering. Artiklen beskriver en undersøgelse af effektiviteten af det otte-ugers Internationalt Børneudviklingsprogram (ICDP), implementeret som et generelt program. Metodik: Ikke-kliniske plejere, der deltager i ICDP (N = 141) og en ikke-deltagende fællesskabssammenligningsgruppe (N = 79), udfyldte spørgeskemaer om forælderrollen, psykosocial funktion og børns vanskeligheder før og efter ICDP-kurset. Analyser sammenligner ændringer i score for begge grupper over tid. Resultater: ICDP-gruppen viste mere positive holdninger til børns ledelse og rapporterede bedre relationer (i forhold til opdragelse), forbedrede forældrestrategier og mindre påvirkning af børns vanskeligheder. Resultaterne antyder, at omsorgspersoner i samfundet, som ikke viser kliniske tegn på sygdom eller har børn med udfordrende adfærd eller psykosomatiske lidelser, kan drage fordel af at deltage i forældreuddannelse baseret på ICDP.

5)

Hundeide, Karsten & Armstrong, Nicoletta. ICDP approach to awareness-raising about children's rights and preventing violence, child abuse, and neglect. Child Abuse & Neglect, Vol 35(12), Dec, 2011. Elsevier Science.

I april 2011 udsendte Komiteen for Barnets Rettigheder (FN) den generelle kommentar nr. 13 om barnets ret til frihed fra alle former for vold. Artikel 19 erklærer, at "beskyttelsesforanstaltninger, hvor det er relevant, bør omfatte effektive procedurer til oprettelse af sociale programmer til at yde den nødvendige støtte til barnet og for dem, der har pleje af barnet." Et tilgængeligt socialt program, der fokuserer på at yde støtte for forældre, plejere og børn er det internationale børneudviklingsprogram (ICDP), der præsenteres i denne artikel. ICDP er designet til at påvirke og forbedre kvaliteten af kontakten og forholdet mellem plejepersonerne, normalt forældre og børn, gennem praktisk anvendelse af de otte temaer eller retningslinjer for positiv interaktion. FN's Børnekonvention er et værdibaseret juridisk dokument, der er ratificeret af de fleste lande i verden. Dette er en betydelig præstation, og det giver et nyt grundlag og legitimering for en mere human behandling af børn over hele verden. Ikke desto mindre er det vigtigt at forstå, at der er en stor kløft mellem et juridisk dokument, der beskriver ideelle betingelser for børn på et makro-regeringsniveau og dets gennemførelse i mikroniveauet for familier og samfund. ICDP er et andet udtryk for den samme humanitære ånd, som den er kodet i konventionen om børns rettigheder. ICDP kan praktiseres i ethvert samfund for at skabe positive betingelser for opfyldelsen af grundlæggende børns rettigheder: retten til at være beskyttet mod vold og til at modtage den kærlige omsorg og vejledning fra det umiddelbare miljø, som er nødvendigt for at sikre en sund menneskelig udvikling. Introduktion af børns rettigheder vil sandsynligvis have en stor indflydelse på familier (og alle myndighedsniveauer), hvis der også gøres en indsats for at aktivere opmærksomhed og dybere bånd til børn som personer. Uden en dyb aktivering af et mere humaniseret og omsorgsfuldt forhold til børn, der leveres af sociale programmer som ICDP, kan fortælleren for børns rettigheder blive et tomt hylster uden dets grundlag i menneskelige realiteter (tidsskriftabstrakt).

6)

Helen Johnsen Christie & Elsa Doehlie (2011). Enhancing Quality Interaction between Caregivers and Children at Risk: The International Child Development Programme (ICDP). Children and Trauma/ Today's Children are Tomorrow's Parents, s. 74 - 84

Det internationale børneudviklingsprogram (ICDP) beskrives i artiklen som et universelt psykosocialt program, der betragtes som et nyttigt værktøj til at implementere børns rettigheder, beskytte børn mod at blive krænket og fremme psykosocial pleje af børn i udsatte positioner. ICDP-metoden er baseret på ideen om, at den bedste måde at hjælpe sårbare børn er ved at hjælpe deres omsorgsgivere. Artiklen præsenterer centrale elementer i dette program og knytter dem til centrale elementer i traumeforståelse og resiliensbaserede interventioner, der beskæftiger sig med traumatiserede børn. Derefter beskrives kliniske vignetter fra at praktisere ICDP i to forskellige sammenhænge med børn og deres plejere i Sydafrika og i et plejehus for mindreårige asylsøgere i Norge og diskutere nogle af aspekterne ved gennemførelsen af programmet.

7)

Malin Ulfsson; Pia Enebrink & Lene Lindberg (2014). Effectiveness of a universal health-promoting parenting program: a randomized waitlist-controlled trial of All Children in Focus. BMC Public Health BMC series:1083. BioMed Central Ltd. 2014. DOI: 10.1186/1471-2458-14-1083

Forældreprogrammer er blevet fremhævet som en måde at støtte og styrke forældre på. Da der ikke er mange programmer, der er designet til at fremme børns sundhed og velvære, er der udviklet et nyt sundhedsfremmende program, "All Children in Focus". Formålet med dette forsøg var at evaluere programmets potentielle effektivitet til fremme af forældres forældreevne og børns sundhed og udvikling samt at undersøge mulige moderatorer af disse resultater.

Metoder. Et multicenter randomiseret venteliste-kontrolleret forsøg blev udført. Forsøget omfattede 621 forældre med børn i alderen 12-12 år. Forældre blev randomiseret til at modtage interventionen direkte eller til at deltage i en kontrolgruppe på venteliste. Forældre udfyldte spørgeskemaer ved baseline, 2 uger efter interventionen og 6 måneder efter baseline. For at evaluere potentielle effekter af programmet såvel som eventuelle modererende variabler blev multilevel modellering med et gentaget mål design anvendt.

Resultater. Forældre i interventionsgruppen rapporterede, at deres forældreevne ($p < 0,001$) såvel som deres opfattelse af børns sundhed og udvikling ($p < 0,05$) steg 6 måneder efter baseline sammenlignet med forældre i kontrolgruppen. En variabel blev fundet til at moderere begge resultater: forældres positive mentale helbred. Derudover modererede forældres uddannelsesniveau og antal børn forældres evne, mens børnenes alder modererede børns sundhed og udvikling. At have en dårlig positiv mental sundhed, en uddannelse på universitetsniveau, mere end et barn i familien og ældre børn, gjorde indsatsen stærkere over for familierne.

Konklusioner. I det første randomiserede kontrollerede forsøg med "Alle børn i fokus" fandt vi, at programmet ser ud til at fremme både forældreevne og børns sundhed og udvikling i en generel befolkning. Derudover fandt vi, at familier kan have forskellige fordele afhængigt af deres baseline-egenskaber. Dette bidrager til en eksisterende forståelse af fordelene ved at tilbyde universelle forældreprogrammer som en offentlig sundhedsmetode til styrkelse af familier. Imidlertid er der behov for yderligere forskning for at undersøge langtidseffekter og formidlende variabler samt programmets potentielle omkostningseffektivitet.

8)

Farid Suleymanov (2015). ICDP (International Child Development Programme) in the Context of Inclusive Education. Asian Journal of Instruction. 3(2), 61-72

Denne artikel diskuterer det teoretiske fundament for International Child Development Program (ICDP) som en ressourcebaseret kommunikations- og formidlingsmetode. En god relation mellem et barn og en plejeperson er et kritisk vigtigt punkt for psykologisk udvikling af børn. Bedre opvækstforhold bidrager også til barnets sunde vækst og intellektuelle, sociale og følelsesmæssige udvikling.

Grundlæggende plejefærdigheder fungerer som særligt vigtigt bidrag til kvaliteten og effektiviteten af al pleje. Et barn, der fratages en kompetent plejeperson, der lærer et barn grundlæggende nødvendige færdigheder, medfører at barnet vil lide af nedsat kognitiv, social og følelsesmæssig udvikling. For at gøre det lettere for barnet at udvikle sig er det vigtigt, at plejeren har en positiv opfattelse af barnet. Med andre ord skal en plejer betragte et barn som en person med udviklingspotentiale. Fra dette perspektiv fungerer International Child Development Program (ICDP) som en effektiv rådgivningsstrategi med lav tærskelværdi, som uddanner plejepersonale til at udvikle en positiv opfattelse af deres børn og få en bredere og dybere indsigt og tillid til deres ansvar og roller.

9)

Chambers, B.; Cheung, A.; Slavin, R.; Smith, D. & Laurenzano, M. 2010. Effective Early Childhood Education Programs: A Systematic Review. Johns Hopkins University School of Education's Center for Data-Driven Reform in Education (CDDRE), Institute of Education Sciences, U.S. Department of Education: The Best Evidence Encyclopedia

Denne rapport gennemgår systematisk forskning på resultaterne af programmer, der arbejder med børn i mindre grupper, (ca. 3-4 årige) før de begynder i børnehaven [kindergarten]. Undersøgelsens inklusionskriterier omfattede brugen af randomiserede eller matchede kontrolgrupper, bevis for initial lighed og studiets varighed på mindst 12 uger. Undersøgelserne omfattede aktuelle mål for sprog, læse-, læse-, fonologisk bevidstheds-, matematiske og / eller kognitive resultater, der var uafhængige af de eksperimentelle interventioner. I alt 40 undersøgelser, der vurderede 27 forskellige programmer, opfyldte disse kriterier for resultater, der blev vurderet i slutningen af børnehaven. Undersøgelsen konkluderede, at for akademiske resultater i slutningen af børnehaven og / eller børnehaveklasse viste seks børneprogrammer stærkt bevis for effektivitet og fem havde moderat bevis for effektivitet.

Et par langvarige undersøgelser har fulgt børnene ind i gymnasiet og endda i voksen alder. Disse undersøgelser viser, at omfattende programmer, der stort set fokuserede på kognitiv udvikling snarere end udelukkende akademiske færdigheder, havde bedre langsigtede effekter på sociale tilpasningsresultater, såsom reduktion i kriminelle forhold, afhængighed af sociale ydelser og tidlig graviditet og stigninger i uddannelses- og beskæftigelsesniveauer.

10)

Westerlund, A., Garvare, R., Nyström, M.E., Eurenus, E., Lindkvist, M. & Ivarsson, A (2016). Managing the initiation and early implementation of health promotion interventions: a study of a parental support programme in primary care. Nordic College of Caring Science. Wiley Online Library. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/scs.12329>

Mentale sundhedsmæssige problemer er stigende blandt børn og unge over hele verden, og støtteprogrammer til forældre er blevet foreslået som en forebyggende intervention. Imidlertid har den faktiske virkning og lave satser på vedtagelse og bæredygtighed af forebyggelsesprogrammer vist sig

at være en bekymring, og derfor er der behov for yderligere undersøgelser af deres gennemførelse. Denne undersøgelse fokuserede på den første implementering af International Child Development Program (ICDP) i primærpleje. Målet var at undersøge de involverede aktørers syn på faktorer, der sandsynligvis påvirker implementeringen og de strategier, der blev brugt til at styre dem.

Der blev anvendt et case studie-design med en mixed methods tilgang, der kombinerede kvantitative og kvalitative data fra spørgeskemaer og interviews. 80 fagfolk på forskellige positioner i de involverede organisationer deltog. Direkte indholdsanalyse blev anvendt til analyser med fokus på opfattede niveauer af betydning og manifestationen af implementeringsfaktorer. Interviews og spørgeskemaer indeholdt beskrivelser af faktorer, der påvirker den første ICDP-implementering. Der blev rapporteret usikkerhed om, hvordan man håndterer vigtige faktorer og vage ændringsstrategier. Der blev fundet uoverensstemmelser i de opfattede niveauer af betydning versus manifestation med hensyn til adskillige faktorer, herunder hands-on support, tid og ressourcer, kommunikation og information, en omfattende handlingsplan, opfølgning og eksterne og interne samarbejder. Manifesterede faktorer var et behov for ændring, motivation og ICDP's forenelighed med eksisterende normer, værdier og praksis.

Implementering af et forældre støtteprogram i en kompleks ramme vil med fordel kunne undersøges forinden interventionen og målsammenhæng og udvikling af klare implementeringsstrategier bør baseres på resultaterne af den undersøgelse. Denne undersøgelse giver indsigt i, hvordan og af hvem viden om implementering anvendes under lanceringen af et sundhedsfremmende program, og disse indsigter kan bidrage til at øge brugen af sådanne programmer og derved øge deres effektivitet.

Relevante evalueringsrapporter:

11)

Schjoldager, Helle Højbo; Miller, Tanja; Haslam, Trine Lolk (2012): Relations- og ressourcorienteret pædagogik (ICDP) i dagtilbud i Brønderslev Kommune

Formålet med denne virkningsevaluering var at undersøge virkningen af ICDP i dagtilbud i Brønderslev Kommune i årene 2008-2012. Evalueringens konklusioner bygger på kvantitative og kvalitative data. Der er gennemført spørgeskemaundersøgelser blandt deltagende daginstitutionsledere og pædagoger/ pædagogmedhjælpere i begyndelsen af og ved afslutningen af uddannelsesforløbet. Desuden er der gennemført fire interviews med ledere, ét fokusgruppeinterview med dagplejepædagoger, ti interviews med børn, og endelig er der gennemført fire strukturerede observationer i fire forskellige børnehaver.

I selve kompetenceudviklingen indgik undersøgelsen indgår 29 ledere, 174 pædagoger i børnehaver og vuggestue samt pædagoger i støtteteam samt fire landsbyordninger. Desuden har pædagogmedhjælpere og dagplejere deltaget på kortere kurser med fokus på ICDP.

Evalueringen konkluderer, at medarbejdernes deltagelse i ICDP niveau 1, har udvidet den enkelte medarbejders kompetence til at iagttage, beskrive og analysere samspil er udvidet, og at personalets bevidsthed om og sensitivitet i forhold til eget samspil med børn i dagtilbud er styrket. Evalueringen viser samtidig, at personalet i højere grad er i stand til at fokusere på de positive sider ved barnet. Desuden konkluderes det, at kompetenceudviklingen har skabt observerbare tegn i den pædagogiske praksis.

Citat fra rapporten :Som led i analysestrategien er der sondret mellem formel og manifest kompetence (Dansk Clearinghouse 2008) for på den måde at fastholde det forhold, at der er forskel på dét at besidde en formel kompetence erhvervet gennem et certificeret uddannelsesforløb og på dét at University College Nordjylland 7/11 kunne manifestere kompetencen i praksis i mødet med det enkelte barn. I sidstnævnte tilfælde er kompetencen registrerbar/observerbar. Pædagogernes oplevelse af, at de besidder disse nye kompetencer, bekræftes af observationerne. Der er tale om kompetencer, der i høj grad kan observeres i praksis i samspillet mellem pædagog og barn.

12)

Evaluering af Relations- og Ressourceorienteret Pædagogik (ICDP) i Rudersdal Kommune (2010)

Helle Højbo Schjoldager & CEPRA, Videncenter for Evaluering i Praksis, University College Nordjylland

I alt 122 omsorgsgivere: Pædagoger, lærere, socialrådgivere, sundhedsplejersker og fysioterapeuter deltog i et efter- og videreuddannelsesforløb i ICDP niveau 1 og 2. Formålet var at udvikle de professionelle omsorgsgiveres relationskompetencer samt at understøtte det tværfaglige samarbejde i relation til børn og unge med behov for særlig støtte og hensyntagen (Schjoldager, 2010).

Videnscenter for Evaluering i Praksis (CEPRA) evaluerede i 2010 kompetenceudviklingen i Rudersdal kommune. Evalueringen viser, at den enkelte medarbejders motivation, undervisningsforløbets indhold og tværfaglige organisering samt det kollegiale fællesskab var faktorer, som understøttede implementeringen og forankringen af initiativet. Hæmmende faktorer ifm. implementering var: Forkert timing, fx i form af omstrukturering i medarbejderens organisation, samt uklare rammer omkring de organisatoriske og tidsmæssige ressourcer ifm. implementering

Evalueringen bestod af målopfyldelsesevaluering og en virkningsevaluering og bygger på både kvantitativ og kvalitativ data i form af spørgeskemaundersøgelser, semi-strukturerede interviews og observationer.

9.0 Referencer

- Aabro, C. (2019) Pædagogers faglighed –i lyset af en stigende regulering af danske daginstitutioner. Forskningsrapport. København: KP
- Bach, A. (2010). Om ICDP. Sørensen, J.B. (red.). Mønsterbrud i opbrud. Frederikshavn: Dafolo.
- Bach, A.S. (2013). Kærlighed og mentalisering. I: Nielsen, M.M. (red). Relations- og ressourceorienteret pædagogik – ICDP, s. 96-115. Frederikshavn: Dafolo.
- Bauchmüller, R., M. Grøtz and A. Rasmussen (2014), Long-run benefits from universal high-quality pre-schooling, *Early Childhood Research Quarterly*, Vol. 29/4, pp. 457-470, <http://dx.doi.org/10.1016/j.ecresq.2014.05.009>.
- Bendix-Olsen, K. (2017). Det pædagogiske fællesgode i vuggestuen. *Forskning i Pædagogers Profession og Uddannelse*, nr. 1, s. 7 - 19.
- Bjørnestad, E. & Samulesson, I.P. (2012). Hva betyr livet i barnehagen for barn under tre år? En forskningsoversigt. Høgskolen i Oslo og Akershus.
- Bleses, D. Højen, A., Jensen, P., Dybdal, L. & Andersen, T. (2017). Metaanalyse af pædagogiske indsatser til at styrke det sproglige læringsmiljø for 0-5 årige børn. Børne- og Socialministeriet.
- Bowlby, J. (1994). En sikker base. Frederiksberg: Det lille Forlag.
- Bronfenbrenner, U. & Morris, P.A. (2006). The Bioecological Model of Human Development. Damon & Lerner (eds.). *Theoretical Models of Human Development*. Volume one of the *Handbook of Child Psychology*. New York: Wiley, pp. 793-828. I: Siraj-Blatchford, I. & Mayo, A. (eds)(2012): *Early Childhood Education*. London: Sage Library of Educational Thought and Practice. Vol 1, s. 201 – 262.
- Bruner, J. (1996/1997). *The Culture of Education*. Cambridge: Harvard University Press.
- Chambers, B., Cheung, A., Slavin, R., Smith, D. & Laurenzano, M. (2010). *Effective Early Childhood Education Programs: A Systematic Review*. US: Best Evidence Encyclopedia. John Hopkins (CDDRE).
- Christie, H.J. & Doehlie, E. (2011). Enhancing Quality Interaction between Caregivers and Children at Risk: The International Child Development Programme (ICDP). *Children and Trauma/ Todays Children are Tomorrows Parents*, s. 74 – 84.
- Christoffersen, M.N., Højen-Sørensen, A-K & Laugesen, L. (2014). Daginstitutionens betydning for børns udvikling. En forskningsoversigt. 14:23. København: SFI.
- Clucas, Cl., Skar, A-M., Sherr, L. & von Tetzchner, S. (2014). Mothers and fathers attending the international child development programme in Norway. *The Family Journal*, Vol 22(4), Oct 2014. pp. 409-418. Sage Publications.

- Drugli, M.B. (2015). Tryghed og læring i gode hverdagssituationer. Konferenceoplæg, LSP: Tegn på kvalitet i dagtilbud. www.laeringsledelse.dk.
- Egert, F. (2015). Meta-analysis on the impact of in-service professionals development programs for preschool teachers on quality ratings and child outcomes, doctoral dissertation, Bamberg, Germany.
- Grimen, H. (2009): "Debatten om evidensbaseret – noen utfordringer". I Grimen, H. & Terum, L.I.: Evidensbasert profesjonsutøvelse. Abstrakt forlag.
- GR-psykologerne (2010). Spot på ressource- og relations-orienterede samspil. Evaluering af Randers Kommunes ICDP-projekt på daginstitutionsområdet.
- Hansen, O.H. (2013). Stemmer i fællesskabet. Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet.
- Hansen, H.F. & Rieper, O. (2009): "Evidensbevægelsens rødder, formål og organisering". I Grimen, H. & Terum, L.I. (2009): Evidensbasert profesjonsutøvelse. Abstrakt forlag.
- Heckman, J. J. (2006): Skill Formation and the Economics of Investment in Disadvantaged Children. Science, New Series, Vol. 312, No 5782.
- Henriksen, C (2019). Fem myter om evidens. <https://dpu.au.dk/forskning/dansklclearinghouseforuddannelsesforskning/omclearinghouse/fem-myter-om-evidens/>
- Hundeide, K. (2004). Relationsarbejde i institution og skole. Frederikshavn: Dafolo.
- Hundeide, K. (2009). Diskurser, redskaber og kontrakter i børns udvikling; Et kulturpsykologisk perspektiv. I: Gulbrandsen, Liv Mette (red): Opvækst og psykisk udvikling. København: Akademisk Forlag. Kap. 10.
- Hundeide, K. (2014). Introduktion til ICDP-programmet. Skive: Institut for Relationspsykologi.
- Hundeide, K. & Armstrong, N. (2011). ICDP approach to awareness-raising about children's rights and preventing violence, child abuse, and neglect. Child Abuse & Neglect, Vol 35(12), Dec 2011. pp. 1053-1062. Elsevier Science.
- KL (2020) Nyhedsbrev: Mange veje til god kvalitet i dagtilbud. 9.januar 2020. <https://www.kl.dk/nyheder/os/raaderum/nr-189-januar-2020/mange-veje-til-god-kvalitet-i-dagtilbud/>
- Klein, P. & Hundeide, K. (eds.) (1995). Early Intervention: A Mediation Approach on the Cross-Cultural Application of the MISC Program. New York: Garland.
- Loman, M.M & Gunnar, M.R. (2010). Early Experience and the Development of Stress Reactivity and Regulation in Children. Neuroscience Bio Behaviour Review. 34(6): 867–876.
- Markussen-Brown, J. et al. (2017) The effects of language- and literacy focused professional development on early educators and children: A best-evidence metaanalysis, Early Childhood Research Quarterly, Vol. 38, pp. 97-115, <http://dx.doi.org/10.1016/j.ecresq.2016.07.002>.
- Moos, L, Krejsler, J., Hjort, K., Laursen, P.F., Bønløkke Braad, K. (2008): Evidens i uddannelse?

Danmarks pædagogiske Universitetsforlag

Miller, T. (2014). Evaluering af ICDP i praksis. Hvordan en relations- og ressourceorienteret tilgang kan gøre en forskel for forældres kontakt og tilknytning til barnet. Aalborg: CEPRA, UCN.

Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling (2016). Børns tidlige udvikling og læring. Målgrupperapport. København: Rambøll, AU og SDU.

Ministeriet for Børn og Undervisning (2012). Fremtidens dagtilbud – pejlemærker fra Task Force om Fremtidens Dagtilbud, rapport nr. 1.

Nielsen, M.M. (2013) (red). Relations- og ressourceorienteret pædagogik – ICDP. Frederikshavn: Dafolo.

Niras Konsulenterne (2009). Evaluering af efteruddannelse af pædagogisk personale. Odense: Servicestyrelsen.

Næsby, T. (2009) (red). Udsatte børn. Frederikshavn: Dafolo.

Næsby, T., Rasmussen, M. E. & Holm, H. T. (2016). Evaluering af ICDP i dagtilbud i Aalborg kommune: Et forskningsprojekt om udvikling af et værktøj. Aalborg: UCN.

Næsby, T. (2017). Barndom og pædagogisk kvalitet i dagtilbud. En hvidbog. Aalborg: Danmarks Tænketank for Børns Opvækst og Udviklingsvilkår. 3.rev. udg.

Næsby, T. (2019) What makes good preschools good for all children, *Early Child Development and Care*, Taylor & Francis Online. DOI: [10.1080/03004430.2019.1685509](https://doi.org/10.1080/03004430.2019.1685509)

OECD (2018) *Engaging Young Children: Lessons from Research about Quality in Early Childhood Education and Care, Starting Strong*, OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264085145-en>

Reynolds, A.J., Temple, J.A., Robertson, D.L. & Mann, E.A. (2001). Long-term effects of an early childhood intervention on educational achievement and juvenile arrest. *The Journal of the American Medical Association*; 285, s. 2339 – 2346.

Rogoff, B. (2004). *The Cultural Nature of Child Development*. Cambridge: Cambridge University Press.

Rye, H. (2001). *Helping Children and Families with Special Needs - A Resource-Oriented Approach*. In Johnsen, Berit H. & Skjærten, Miriam D. (Eds). *Education – Special Needs Education: An Introduction*. Oslo: Unipub.

Rye, H. (2005). *The Foundation of an Optimal Psychosocial Development*. In Rye, Henning. (2001). *Helping Children and Families with Special Needs - A B. H. Johnsen (Ed.). Socio-Emotional Growth and Development of Learning Strategies* (pp. 215-228). Oslo: Unipub. Oslo Academic Press.

Schjoldager, H. H. (2010). *Evaluering af Relations- og Ressourceorienteret Pædagogik (ICDP) i Rudersdal Kommune*.

Sherr, L., Skar, A-M. S, Clucas, C., von Tetzchner, S. & Hundeide, K. (2014). Evaluation of the International Child Development Programme (ICDP) as a community-wide parenting programme. *European Journal of Developmental Psychology*. Volume 11, Issue 1.

- Shonkoff, J.P. & Garner, A.S. (2011). The Lifelong Effects of Early Childhood Adversity and Toxic Stress. American Academy of Paediatrics: www.pediatrics.org/cgi/doi/10.1542/peds.2011-2663
- Siraj-Blatchford, I. & Mayo, A. (eds) (2012). *Early Childhood Education*. London: Sage Library of Educational Thought and Practice. Vol 1, s. 201 – 262.
- Skar, A-M.S., von Tetzchner, S., Clucas, C. & Sherr, L. (2015). The long-term effectiveness of the International Child Development Programme (ICDP) implemented as a community-wide parenting programme. *The European Journal of Developmental Psychology*. 12(1) s. 54-68. Taylor and Francis.
- Skar, A-M. S., Sherr, L., Clucas, C. & von Tetzchner, S. (2014). Evaluation of Follow-Up Effects of the International Child Development Programme on Caregivers in Mozambique. *Infants & Young Children: An Interdisciplinary Journal of Early Childhood Intervention*. Apr-Jun2014, Vol. 27 Issue 2, p120-135. 16p.
- Slot, P. et al. (2017), Structural and Process Quality of Danish Preschools: Direct and Indirect Associations with Children's Growth in Language and Pre-Literacy Skills, Revision submitted for publication.
- Sommer, D., Samuelsson, I.P. & Hundeide, K. (2013). Early childhood care and education: a child perspective paradigm. *European Early Childhood Education Research Journal*, Vol. 21, No. 4, 459–475. Routledge.
- Stern, D.N. (2000). *Spædbarnets interpersonelle verden*. København: Gyldendal.
- Stern, D.N. (2008). "One Never Knows, Do One?" Commentary on Paper by the Boston Change Process Study Group. *Psychoanalytic Dialogues*. Taylor & Francis/ Sage
- Stern, D. (u.d.). The clinical relevance of infancy: a progress report. The Serge Lebovici Distinguished Lecture, s. 18:125-148.
- Suleymanov, F. (2015). ICDP (International Child Development Programme) in the Context of Inclusive Education. *Asian Journal of Instruction*. 3(2), s. 61-72.
- Sylva, K. et al. (2004) The Effective Provision of Pre-school Education (EPPE) project: Final Report - A longitudinal study funded by the DfES 1997-2004, Institute of Education, University of London/ Department for Education and Skills/ Sure Start, London.
- Sylva, K., Siraj-Blatchford, I., Taggart, B., Sammons, P., Melhuish, E., Elliot, K. & Totsika, V. (2006). Capturing quality in early childhood through environmental rating scales. *Early Childhood Research Quarterly* 21, s. 76 – 92. Elsevier.
- Trevarthen, C. (2001). Intrinsic Motives for companionship in Understanding motives for Companionship in Understanding: Their Origin, Development, and Significance for Mental Health. In *Infant Mental Health Journal*, Vol. 22(1–2), 95–131. 36 p.
- Trevarthen, C. (2011). What Is It Like to Be a Person Who Knows Nothing? Defining the Active Intersubjective Mind of a New-born Human Being. *Infant and Child Development*. 20: 119–135. 16 p.
- Uddannelses- og Forskningsministeriet (2014). Bekendtgørelse om uddannelsen til professionsbachelor som pædagog. BEK nr. 211 af 06/03/2014. Gældende.

Ulfsdotter, M., Enebrink, P. & Lindberg, L. (2014). Effectiveness of a universal health-promoting parenting program: a randomized waitlist-controlled trial of All Children in Focus. *BMC Public Health*, 14:1083.

Werner, E.E. & Schmidt, R.S. (2001). *Journeys from Childhood to Midlife. Risk, Resilience and Recovery*. London: Cornell University Press.

Westerlund, Anna et al. (2016). Managing the initiation and early implementation of health promotion interventions: a study of a parental support programme in primary care, *Scandinavian journal of Nordic Science*

von Suchodoletz, A. et al. (2017). Associations among quality indicators in early childhood education and care (ECEC) and relations with child development and learning: A meta-analysis", Internal document, OECD, Paris.

Vygotsky, L.S. (1978). *Mind in Society*. Cambridge: Harvard University Press.

10. Bilag

10.1 Om ICDP

Ifølge ICDP (International Child Development Programme) er børns læring og udvikling i dagtilbud ikke en spontan proces, hvor biologisk modning og tilpasning til omgivelserne er drivkraft, men en menneskelig understøttet proces, hvor børn udfordres og vejledes af pædagogerne (Bronfenbrenner & Morris, 2006; Hundeide, 2004; 2014). Biologiske dispositioner er vigtige, (fx udvikling og modning af hjernens neurale kredsløb) men menneskelig udvikling kommer ikke af sig selv. Det sker i interaktioner med omgivelserne, hvor samspil i sociale praksisser, båret af positive relationer, er drivkraft.

I pædagogisk praksis betyder det, at pædagogen har en omsorgsrolle, der udmøntes i trivsel og en pædagogisk vejledende rolle, der udmøntes i læring og udvikling. Gennem etablering af kontakt og samspil i læringsmiljøer, hvor børnene mødes med anerkendelse, styrkes de proximale processer, der har til hensigt at inkludere alle børn i læringsfællesskabet og i det kulturelle fællesskab (Hundeide, 2004).

Børn skal deltage i sociale praksisser, for det sociale er fundamentet for udviklingen af børnenes evner til at erkende og lære og for børnenes kommunikative færdigheder (Nielsen, 2013). De børn, der fx ikke får det store udbytte af at blive stimuleret sprogligt, har i stedet brug for erfaringer med sociale praksisser - praktiske opgaver, venskaber og legekammerater, nærvær i samspil og så videre – som de kan "hægte ordene op på" (Næsby, 2009).

Deltagelse i social praksis er den bedste form for stimulering (Hundeide, 2004; Nielsen, 2013). Børn er sociale væsner fra fødslen, og allerede i 6-9 måneders alderen forstår de sig selv som sociale væsner. Deres muligheder for læring og udvikling afhænger af kvaliteten af og kommunikationen i de samspil, de indgår i. Allerede tidligt i børns liv skabes et tilknytningsmønster i "måder at være sammen med andre på" (Stern, 2000). Det grundlægger børnenes fornemmelse af sig selv og forholdet til andre.

Også tilknytningsteorien (fx Bowlby, 1994) beskriver, hvordan nærhed, beskyttelse, omsorg og trøst fremmer trykke børn. Den sikre base er grundlaget for børns udforskning af verden, ja hele det fysiske og psykiske helbred, læring og adfærd har fælles tidlige "rødder". De tidlige erfaringer bygger børnenes hjerner som grundlag for videre læring og udvikling (Drugli, 2015; Shonkoff & Barnes, 2011; Trevarthen, 2011).

ICDP bygger på nyere kulturorienteret udviklingspsykologi, hvilket vil sige, at programmet tager udgangspunkt i børns kulturelt betingede ressourcer. Programmet bygger derudover på interaktionsorienterede (småbørns-kommunikationsteoretiske) teorier, der viser, at børns interaktion med de nærmeste omsorgsgivere er afgørende for deres udvikling (Hundeide, 2014). Det faglige udgangspunkt for programmet er, som det beskrives af Socialstyrelsen (2019), at kvaliteten i interaktionen er afhængig af omsorgsgivernes definition af barnet og barnets definition af omsorgsgiveren.

Det er de voksne, der omgiver barnet, som i samspillet med og om barnet, skaber fortællingen om det enkelte barn og dermed det grundlag og de holdninger, barnet mødes med. Et miljø med for passive voksne tilbyder for lidt udviklingsstøtte, stimuli og læring – det giver ikke børnene det, de har ret til og brug for (Suleymanov,

2015). Et miljø med for meget voksenstyring giver for høj stressrespons hos små børn (Loman & Gunnar, 2010; Hansen, 2013). I dagtilbuddet ligger ansvaret for kvaliteten i børnenes samspil med andre ord hos pædagogen.

10.2 Den nære relation er vigtig for børnenes mestring af dagligdagen

De børn i dagtilbud, som bedst mestrer dagligdagen, er de, som har en nær relation til en voksen; en voksen, som repræsenterer en nær positiv relation, og som tager ansvar for stimulering til udvikling, mestring og læring. I en undersøgelse om risiko og modstandsdygtighed hos børn og unge blev det tydeligt dokumenteret, at kvaliteten af relationerne var helt afgørende for børnenes udvikling på alle alderstrin. Det handler om, at barnet oplever omsorg og at dets mestringsforsøg og mestring bliver bekræftet (Werner & Smith, 2001).

I en artikel publiceret i Boston Change Process Study Group (2008) fortæller Daniel Stern om, hvad der virker, når man arbejder med mennesker. Han fortæller at, undersøgelser har vist, at det er ikke så vigtigt, hvilken metode man bruger, og at det vigtigste er de ikke-specifikke faktorer indbygget i relationen. Han fortæller, at Benedetto Saraceno (WHO) har præsenteret en undersøgelse om forældre-børn psykoterapi og har vist at, uanset hvor man bor eller uanset hvilken kultur man stammer fra, er der 5 ting, alle de gode programmer har til fælles: 1 man skal lytte, 2 man skal bruge tid, 3 man skal støtte, 4 man skal være åben og velkommende, 5 man skal give anerkendelse for, hvad personen synes er vigtigt (Stern, 2008, s. 185).

Forudsætningen for kvalitet i relationen er, at pædagogerne selv har udviklet de udviklingsstøttende samspilmønstre og den sensitivitet, der støtter børnenes udvikling af færdigheder, vilje og motivation. Som et billede på et udviklingsfremmende samspil med små børn bruges ofte "Serve and Return" (www.developing-child.harvard.edu). Barnet "server", dvs. barnets initiativ, der ses i udtryk, adfærd og behov, er udgangspunkt for samspillet. Den voksne fanger op og "returnerer" med hurtig og tilpasset god respons (Drugli, 2015). Samspillet, der også fx i ICDP og Marte Meo kaldes turtagning, fortsætter i en cirkulær proces, to til tre gange. Barnet giver selv den opmærksomme voksen signal til at stoppe, fx ved at vende hovedet bort.

I relationen mellem børnene og pædagogen etableres grundlaget for kvalitet i samspillet. Det udfolder sig gennem følelsesmæssig kommunikation og gennem meningsskabende og guidende kommunikation. Det kan beskrives som "de tre dialoger":

10.3 Den følelsesmæssige dialog – hvor barnet mærker, at det er værdsat

Den følelsesmæssige (emotionelle) dialog har til hensigt at vise, at man er glad for børnene. Det får dem til at føle sig værdsat (Bach, 2010). Ved at følge børnenes initiativ anerkender man børnenes forsøg på at mestre en situation. Det påvirker børnenes selvopfattelse, det stimulerer tilknytning og giver dem lyst til at forblive i og udvide kontakten i den relation, der er skabt med pædagogen (Rye, 2005; Trevarthen 2011).

Når man taler med barnet om de ting, det er optaget af, udvikler det følelsen af at have betydning, at være én, der kan noget, ved noget, vil noget og er værd at være sammen med. Det stimulerer udvikling af tillid (Bach, 2010). Ved at anerkende barnet for den person, det er, oplever barnet, at det mestrer sin tilværelse, og det får en tro på, at selv belastende situationer kan overkommes. Barnet udvikler tillid til sig selv og til andre (Bach, 2010).

Den følelsesmæssige dialog danner basis for hele barnets, og den unges, udvikling af kontakt-, tilknytnings- og tryghedsudvikling (Rye, 2001). Det giver ikke et udtømmende billede af det samspil, der foregår mellem

børn og pædagoger, men mere et billede af de strukturer, der er forudsætningen for et udviklingsstøttende samspil. De fire samspilstemaer, der guider denne dialog, skal dog ikke ses som lineære strukturer, men som cirkulære strukturer, som alle er til stede, når der er god kontakt (Bach, 2010)

At mestre denne dialog stiller naturligvis krav til pædagogens sensitivitet og evne til at indgå i følelsesmæssige relationer.

10.4 Den meningsskabende dialog – hvor børnenes oplevelser får mening

Den meningsskabende og udvidende dialog har til hensigt at udvide, regulere og sætte grænser (mediere).

Når samspillet er trygt og tillidsfuldt, kan barnet hjælpes til at samle sin opmærksomhed om den fælles oplevelse eller om begivenheder i omverdenen. Ved at beskrive det, der opleves i fællesskab, ved at vise følelser og engagement i samspillet, giver pædagogen mening til børnenes oplevelser (Hundeide, 2004)

Det, barnet oplever, kan pædagogen uddybe og forklare. Det udvider børnenes viden og forståelse af begivenheder og ting i dets liv og omverden. Når det sker i anerkendelse af de normer og den kultur, barnet har med sig, og barnet dermed føler sig set og forstået, bliver det bedre i stand til at håndtere brud, skift og belastninger (Hundeide, 2004; Bach, 2010).

Hvor den følelsesmæssige dialog var rettet mod kontakten og tilknytningen, er det i den meningsskabende og udvidende dialog særligt barnets relation til omgivelserne, der er i fokus. Gennem et ledet engagement hjælper pædagogen barnet/den unge med at knytte mening til oplevelserne i og med omverdenen (Blæhr & Næsby, 2009). Denne dialog er vigtig for udviklingen af kognitive kompetencer, for læring og for internaliseringen af den kulturelle verden (Vygotsky, 1978). Ligesom barnet/den unge er medskaber i eget liv, er livet også medskaber i barnets liv (Bach, 2010).

10.5 Den guidende og regulerende dialog – hvor barnet lærer strategier og selvkontrol

Den guidende og regulerende dialog har til hensigt at hjælpe barnet med at skabe overblik og udvikle handlingsstrategier samt at lære at kontrollere sig selv (Hundeide, 2004; Bach, 2010; Hundeide, 2014). Pædagogen planlægger sammen med børnene, hvad der skal ske, og giver børnene hjælp og støtte, der er afstemt efter børnenes færdighedsniveau og opgavens sværhedsgrad (som i denne sammenhæng kan kaldes stilladsring). Det hjælper barnet med at udvikle hensigtsmæssige handle-mønstre, som er afstemt efter de situationer, barnet er i – også kendt som situationsregulering.

Når pædagogen leder barnet på denne måde, planlægger sammen med barnet og eventuelt viser positive alternativer til handlinger, hjælper det barnet med at kontrollere sine følelser og skabe mening for sig selv. Barnet "lærer at lære" som grundlag for blandt andet at kunne indgå i gode samspil med andre børn (Bach, 2010; Suleymanov, 2015)

Når pædagogen vejleder barnet og fortæller, hvad det må, skal og kan gøre, og giver barnet forklaringer og korrigerer det (alt afhængig af dets alder og udvikling), oplever barnet det som en positiv grænsesætning. Det retter sig mod børnenes indre selvregulering, og det giver barnet modspil og udviklingsmuligheder, i forhold til hvad barnet gerne selv vil (Stern, 2000; Bach, 2010).

I kommunikationen (dialogen) vises ansigtsudtryk, mimik, øjne og stemmer, glimt af emotioner og dermed intentioner og opmærksomhed, og de er derfor nøgleelementer i sociale interaktioner (Hansen, 2013). Fælles

opmærksomhed er den helt afgørende intersubjektive ramme eller zone for udvikling i dialogen, hvor relationer bygges op og foldes ud fx som barnets første konstruktion af sprog (Vygotsky, 1978; Hansen, 2013; Drugli, 2015)

Det er vigtigt at være opmærksom på, at fokus her er på at hjælpe barnet med at regulere og grænsesætte for egen adfærd (Bach, 2010). Det er gennem denne proces, at barnet/den unge udvikler indre strukturer til at udvikle selvkontrol, som er forudsætningen for, at det kan handle målrettet og udvikle de færdigheder, som kræves for at kunne tilpasse sig omgivelserne (Stern, 2000).

10.6 Børnenes perspektiv

Urie Bronfenbrenner (1979) var en af de første til at formulere og præcisere, hvad der menes med børns perspektiver. Det handler om at voksne prøver at sætte sig ind i børns specifikke erfaringer og forståelser af deres eget liv. Børn og voksne deler ikke reelt disse forståelser, vi har ikke adgang til hinandens tanker, men der er en form for delt forståelse af barnets perspektiv – der er en intersubjektiv forståelse og fælles opmærksomhed. At se børnenes perspektiv er dog ikke det samme som at anlægge et børneperspektiv. Somer, Samuelsson og Hundeide (2013, s. 461) definerer to tilgange eller forståelser af ”børneperspektiv/ børns perspektiv”:

- 1) Et børneperspektiv betyder at den voksnes opmærksomhed er rettet mod at forstå børns opfattelser, erfaringer, ytringer og handlinger. Det er dog ikke barnets erfaring, der repræsenteres, men den voksnes forståelse af og vurdering af barnets erfaring, læring, hverdagsliv osv.
- 2) Børns perspektiver repræsenterer barnets egen erfaring med og forståelse af deres eget liv. De voksne prøver at forstå barnet som subjekt og hvilke forståelser barnet selv har, sådan som de nu engang kommunikerer.

Essensen af hvad det vil sige at indtage et ”barns perspektiv” er, at se barnet som en person, et subjekt. At se ”den anden” som person – ikke som objekt - åbner for at man kan have empati med barnet, dele opmærksomhed og se en sag fra barnets side, sætte sig i barnets sted og forstå ”hvad det vil sige at være dig”.

Den voksne læser ansigtsudtryk, mimik og gestik, og bliver i stand til at etablere intersubjektivitet, at give følelsesmæssig støtte og feedback i forståelse for, hvad barnet giver udtryk for. Barnets ytringer ses som meningsfulde og som udtryk for barnets forsøg på at forstå og kommunikere med sin omverden for derigennem at forstå sig selv (Sommer et al, 2013). Det skaber tillid og tilknytning som forudsætning for udvikling:

”Being present with a child in this way develops a secure relationship of reciprocal attachment that is essential for the child’s future mental health and ability to cope with and explore the world”. ”The key to a child-oriented perspective is to deal with the child’s utterances and actions as if they have a meaning and rationality that adults need to decode and interpret in order to approach the child’s perspective” (Sommer et al 2013, s. 463 f).

Det handler om for pædagogen at forstå børn i deres egen ret, som subjekter, i stedet for at gøre børn til objekter ved at sammenligne deres ytringer med pædagogens egne måder at forstå verden på. At være sensitiv og guide et barn i retning af et udviklingsmål samtidig med følelsesmæssig kommunikation, der understøtter at man møder barnets egne behov og ser barnet i dets egen ret, er omdrejningspunkt i dialogen. At

give mening til barnets ytring, at udvide og berige dialogen (stilladsering, Bruner, 1979; ledet samspil, Hundeide 2004; Næsby, 2009 eller "guided participation", Rogoff, 2004) betyder, at pædagogen trin for trin guider barnet til problemløsning og tilegnelse af nye kompetencer.

"By 'being involved with the child' in joint activity, it is also possible to enrich the child's experience of the world by giving meaning, or explaining, and by giving emotional and enthusiastic support to the child's interests and initiatives (Klein & Hundeide 1995; Rogoff 2004)"(Sommer et al, 2013, s. 464).

Omsorg og uddannelse, leg og læring, dannelse og socialisering er i dette perspektiv sider af samme sag. Både barnet og pædagogen bidrager i dialogen (samspillet), hvad enten barnet inviterer til nærvær og dialog eller pædagogen tager initiativ til en aktivitet.